



Volgen en begeleiden van opvallend gedrag door spelbegeleiding

# Hoe doe ik dat?

**Iedere kleuterleerkracht weet dat spel een uitingsvorm is voor jonge kinderen om zich te kunnen ontwikkelen. Het begeleiden van dit spel is een essentieel aspect van het onderwijs. De kwaliteit van de begeleiding valt of staat met jouw kennis, houding en vaardigheden rondom spel. Jouw handelen doet ertoe! Maar hoe krijg je zicht op het spelgedrag, het spelniveau en de wijze van spelen van de kinderen in jouw groep?**



Onderzoek toont aan (Van Tuijl, 2022) dat kinderen zich beter ontwikkelen bij begeleid spel dan bij vrij spel. Bij begeleid spel bouw je samen met de kleuter een spelrelatie op die uiteindelijk jou de mogelijkheid biedt om aan diverse ontwikkelingsgebieden te werken met de kleuter. Denk bijvoorbeeld aan de taalontwikkeling als je woorden en betekenissen geeft aan voorwerpen of handelingen. Maar ook als je taal geeft aan emoties zoals het samen plezier maken of waardering uitspreken voor de initiatieven die de kleuter onderneemt. Of het (door)tel-len van voorwerpen in de winkelhoek. Er zijn tal van voorbeelden te geven, maar waar het uiteindelijk op aankomt is dat je als kleuterleerkracht – naast kennis over de diverse ontwikkelingslijnen – ook

gedegen kennis moet hebben over de diverse spelvormen en de daarbij beno-digde vaardigheden. Dit vraagt vooral veel doen, durven en reflecteren op wat goed en minder goed ging, waar je te snel ging of te weinig/te veel ruimte aan het kind gaf.

Met de kwaliteitskaart 'Spel op de kaart' kun je het spelgedrag, het spelniveau en de wijze van spelen van de kinderen in jouw groep in beeld brengen.

De kwaliteitskaart laat je in één oogopslag zien waar het om gaat bij spel en spelen aan de hand van de volgende hoofdvragen:

- Welke kennis heeft de professional?



- Wat ziet de professional?
- Welke vaardigheden heeft de professional?
- Wat doet de professional?
- Hoe faciliteert de professional?

## Welke kennis heeft de professional?

Om tijdens het spel aan te kunnen sluiten bij het kind én om laagdrempelig contact te kunnen maken, zul je ook kennis moeten hebben van de ontwikkelingslijn spel. Pas als je goed in beeld hebt hoe de spelontwikkeling verloopt van kinderen tussen 2 en 7 jaar, kun je een kind ook een stapje verder helpen.

## Wat ziet de professional?

Kinderen geven in hun spel ook vaak signalen af en het is aan jou om deze signalen te duiden en te vertalen naar de onderwijsbehoeften van een kind. Welk gedrag zie je, wat wil een kind jou hiermee zeggen en wat heeft dit kind precies van jou nodig?

Bij kinderen die niet lekker in hun vel zitten, zich niet veilig voelen, zien we vaak spel dat niet passend is bij hun kalenderleeftijd. Het lijkt op rommelen, veel herhaling zonder plezier. Het ziet er ook vaak als jonger spel uit. Het kan ook zijn dat het spel onttaardt in impulsief, onrustig spelgedrag waarbij er geen sprake meer is van plezier. Juist dan kan het meespelen door de leerkracht een nieuwe impuls bieden. Eerst door de spelrelatie op te bouwen en daarbinnen het spelplezier terug te vinden bij zichzelf.

## Welke vaardigheden heeft de professional?

Om het spel goed te kunnen begeleiden, is het van belang dat je stilstaat bij je eigen houding en handelen. Om hierop te reflecteren denk je na over de vragen: wat is er nodig in jouw handelen om bij kinderen rijk spel uit te lokken? Lukt het jou om hier bewust op te letten? Als je

hebt nagedacht over de vaardigheden die er nodig zijn bij spelbegeleiding en je weet welk spel de kinderen in je groep spelen, waar ze staan in hun ontwikkeling, dan kun je gaan nadenken over jouw bedoelingen.

### Wat doet de professional?

Een passende aanpak kiezen om een kind verder te helpen bij opvallend gedrag, vraagt om de nodige kennis. Je kunt drie kinderen in je groep hebben met opstandig gedrag waarbij alle drie de kinderen verschillende signalen afgeven, verschillende behoeften hebben en dus ook een verschillende aanpak vragen. Bij eenzelfde uiting in gedrag is het dus niet zo dat eenzelfde aanpak per definitie effectief is bij ieder kind.

Zo kan het ene kind met opstandig gedrag behoefte hebben aan duidelijk afgebakende grenzen en opdrachten, een

ander kind juist meer aan begeleiding bij contacten met andere kinderen en het derde kind behoefte aan hulp bij het remmen van gedrag. Het is dus belangrijk om goed te weten hoe je gedrag moet interpreteren om optimaal aan te kunnen sluiten bij een kind.

De bedoelingen bij kinderen met opvallend gedrag liggen niet meteen in de cognitieve ontwikkeling, maar in het vertrouwen opbouwen, samen plezier maken en het zich weer competent voelen. In elke spelfase is dit van toepassing. Binnen spelbegeleiding ga je van verkennen naar verbinden naar verrijken. Hiervoor kun je binnen het spel verschillende rollen kiezen.

### Van rol van toeschouwer ...

Deze rol kun je kiezen als je gaat verkennen hoe je jouw bedoelingen kunt verbinden aan het spel van de kinderen. Zo

kun je voorzichtig overstappen van toeschouwer naar speelmaatje. Of meteen voorstellen om samen te spelen zonder andere kinderen erbij, waarbij nadrukkelijk de regie bij het kind blijft liggen.

### Naar de rol van speelmaatje ...

Bij de rol van speelmaatje is het belangrijk dat je het spel niet gaat overnemen maar dat je jouw bedoelingen verbindt aan het spel dat gespeeld wordt. Je moet er vooral alert op blijven om niet te snel te gaan maar het tempo van het kind te volgen.

Voorbeeld: in de apothekershoek speelt Jolijn (5 jaar), een extreem verlegen meisje dat veel kijkt, maar niet tot spel komt. Juf Marieke heeft het gevoel dat ze Jolijn niet kent, geen verbinding met haar kan krijgen door haar teruggetrokken gedrag. De bedoeling van juf Marieke is om Jolijn door begeleid spel, het spel



Jolijn en juf Marieke

Binnen  
spelbegeleiding ga  
je van verkennen  
naar verbinden  
naar verrijken

in de apothekershoek te laten ontdekken, maar vooral om te onderzoeken of ze door samen te spelen wél een spel-contact met Jolijn kan opbouwen. Door de hoek samen te ontdekken met Jolijn, haar tempo van bekijken te volgen, te benoemen welke materialen ze zien, samen te proberen hoe je de potjes vult, voelt juf Marieke dat ze contact krijgt met Jolijn. Heel zachtjes praat Jolijn tegen Marieke, komt er een klein lachje. Rustig benoemt juf Marieke wat ze ziet, wat Jolijn doet. Alle handelingen die Jolijn uitvoert, doet de leerkracht ook na. 'Wat een slim idee van jou om het zo te doen. Dat ga ik ook doen.' Na twee keer samenspelen is Jolijn al veel vrijer in haar contact met juf Marieke.

### Naar de rol van instructeur

Juf Marieke weet dat Jolijn het leuk vindt om te schrijven. Ze geeft nu de impuls om een recept op te schrijven. Hiermee creëert ze meteen aansluiting in het spel met een ander kind erbij. Een suggestie zou kunnen zijn dat de apotheker Jolijn, samen met 'assistent' Marieke navraagt in de doktershoek hoe het medicijn gebruikt moet worden als dit niet duidelijk is. Op deze wijze stimuleert Marieke om het contact met de andere kinderen aan te gaan, vanuit de veiligheid van de spelrelatie tussen haar en Jolijn.

### Hoe faciliteert de professional?

Verder is het belangrijk om goed naar de speelleeromgeving te kijken. En niet alleen kijken maar vooral ook na te denken over hoe je ervoor zorgt dat de speelleeromgeving aantrekkelijk, uitdagend en spel- en taaluitlokkend is ingericht. Vragen die je hierbij kunt stellen zijn: is er voldoende ruimte om te spelen? Welke materialen voegen iets toe binnen het spel? Welke materialen zou je misschien juist kunnen weglaten?

Zo is er Bas, die nogal impulsief en onrustig spel laat zien. De bouwhoek is zijn favoriet. Tussen Bas en de andere kinderen ontstaan daar vaak heftige conflicten, tot irritatie van veel kinderen. Zij sluiten Bas steeds meer uit. Juf Wilma ergert zich ook aan het gedrag van Bas. Ze merkt dat de relatie tussen haar en Bas steeds negatiever wordt. Ze wil samen met Bas in de bouwhoek spelen. Zo ontdekt ze tijdens het meespelen met Bas dat de bouwhoek te klein is. Ze verwoordt dat naar Bas en samen gaan ze op onderzoek uit hoe ze de bouwhoek groter kunnen maken. Bas wordt nu niet aangesproken op zijn impulsieve gedrag maar kan aan Wilma laten zien hoe goed zijn ruimtelijk inzicht is. Door het samen herinrichten van de bouwhoek werken ze aan een positieve relatie. Vanuit deze ervaring lukt het Wilma om geleidelijk

aan meer invloed op het impulsieve spel van Bas te krijgen. Ze heeft bepaalde materialen in aparte bakken gedaan, die Bas (en andere kinderen) alleen kunnen krijgen als ze laten zien waar en hoe ze deze nodig hebben. Hierdoor heeft niet alleen Bas, maar ook de andere kinderen meer overzicht op het spel. Heel geleidelijk herstelt zich de positie van Bas zich in de groep. Hij luistert, door het meespelen van Wilma, beter naar haar. "Jij weet wanneer mijn lichaam te snel gaat, hè juf?"

Kinderen – juist kinderen met opvallend gedrag – profiteren enorm van een professional die het spel effectief weet te begeleiden. Er komt heel wat bij kijken om dit goed te doen, zonder het spel te verstoren en zodat de kinderen er ook echt iets van leren. 

### Meer lezen?

- Bijl-van Gelder, H. & Wally, T. (2012). Trapsgewijs – Omgaan met opvallend gedrag van jonge kinderen. CED-groep, Rotterdam.
- Van Tuijl, C. (2022). Leren en ontwikkelen door begeleid spel. Onderwijskennis NRO.
- VHJK (2017). Kwaliteitskaart voor spel. Spel op de kaart. Utrecht: Versterk Het Jonge Kind.



### Over de auteur

Tinka Hofmeijer werkt als onderwijsadviseur en specialist Jonge Kind bij Expertis Onderwijsadviseurs; [tinka.hofmeijer@expertis.nl](mailto:tinka.hofmeijer@expertis.nl). Ze heeft het artikel geschreven in samenwerking met de redactie van *Kleuterzaken*.